

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XIV: 2016

Nr 12 (465)

Data odczytu: 06.04.2016 r.

Data wydania: 06.04.2016 r.

=====

1022. spotkanie

Maciej Wiśniewski

SALA TRADYCJI JW 1109

Sala Tradycji Jednostki Wojskowej 1109 jest jednym z nielicznych przykładów w Wojsku Polskim, gdzie połączono historię z pasją zawodową żołnierzy. To miejsce, gdzie historia jednostki łączy się z miastem, które od ponad czterdziestu lat jest domem dla wielu pokoleń żołnierzy służących w JW 1109.

Koszary, w których znajduje się Sala Tradycji zostały zbudowane w latach 1904-1906 na potrzeby Armii Prus. Trudno odnieść się do funkcjonowania Sali Tradycji w okresie 1906-1918, i trudno odpowiedzieć na pytanie czy w ogóle taka była?! Nie ma danych i źródeł, które by potwierdzały, że Prusacy posiadali takie pomieszczenie, co z drugiej strony nie wyklucza takiej możliwości, pod uwagę należy brać tradycje i przywiązanie Armii Prus do jej tradycji i historii.

W okresie międzywojennym w kompleksach koszarowych przy ulicach Chelmińskiej, Chopina (ulica dawniej dzieliła obecne koszary) i Hallera zorganizowano Obóz Szkolny Kawalerii, a od 1936 roku Centrum Wyszkozenia Kawalerii. Źródła podają, że w budynku sztabu przy ulicy Hallera 60 funkcjonowała Sala Tradycji. Jej przeznaczenie miało charakter muzealny, gdzie przechowywano pamiątki, medale, puchary i ważne dla CWK eksponaty związane z historią szkoły oraz stanu

Sala Tradycji JW 1109. Fot. Piotr Kowaluk.

osobowego. W czasie ewakuacji CWK w 1939 r. konwojowano eksponaty i pamiątki Sali Tradycji. Miejscem docelowym ewakuacji miał być Garwolin, niestety konwój nigdy tam nie dotarł. Został ostrzelany przez samoloty niemieckie, a tabory wraz z wyposażeniem Sali Tradycji spłonęły.

Po II wojnie światowej w murach kompleksu koszarowego stacjonowała jednostka artylerii przeciw pancernej.

Nie ma danych, czy ta jednostka posiadała izbę pamięci. Po za tym jej charakter i czas funkcjonowania pozostawia w tej sprawie wiele wątpliwości.

W 1974 roku z Giżycka przedyslokowano 8 Pułk Zakłóceń Radiowych, zna-

Ekwipunek kawaleryjski w Sali Tradycji JW 1109.

ny pod nazwą „Janosiki”. Jednostka ze względu na swój charakter i przeznaczenie nie miała w tradycji przechowywania pamiątek. Wynikało to m.in. z ochrony tajemnicy wojskowej. Należy jednak zaznaczyć, że każdy pododdział, nawet tak specyficzny i utajniony jak JW 1109 tworzą ludzie. Czasy pokoju, burzliwe dzieje PRL, misje ONZ, specjalne wyjazdy za granicę, ćwiczenia poligonowe powodowały, że zawsze „ktoś” zostawiał po sobie wspomnienia. Dlatego już na początku stacjonowania w Grudziądzu jednostka zorga-

nizowała izbę pamięci, która przerodziła się w Salę Tradycji. Początkowo wiązała się z miejscem pożegnań żołnierzy odchodzących do rezerwy lub innych uroczystości związanych z kadrami, nieco później zaczęto zbierać pamiątki w postaci fotografii, medali, podziękowań i okolicznościowych dyplomów wręczanych przez przełożonych.

W okresie 1974-1988 w JW 1109 funkcjonowało kilka miejsc, gdzie przechowywano pamiątki i eksponaty. Odpowiedzialną komórką w tym okresie była tzw. komórka ds. politycznych. Był to zespół żołnierzy zawodowych i służby zasadniczej, która w swoich obowiązkach m.in. miała za zadanie prowadzić salę tradycji wg ustaleń dowódcy jednostki. Wyznaczony

Umundurowanie kawaleryjskie w Sali Tradycji JW 1109.

oficer dbał o gromadzenie pamiątek, a powołany zespół redakcyjny prowadził kronikę jednostki. Z informacji wiemy, że w połowie lat 80. XX wieku Sala Tradycji znajdowała się na parterze budynku nr 6. W tym miejscu zaadoptowano izby żołnierskie, w których ustawiono plansze z fotografiami i opisem najważniejszych wydarzeń historii pułku oraz gabloty z pierwszymi eksponatami.

W 1988 roku było już prawie pewne, że w 1989 roku odbędzie się w Grudziądzu I Zjazd Absolwentów CWK. Kluczowym miejscem zjazdu miał być pułk –

miejsce ściśle tajne. W tamtym czasie wywołało to wiele kontrowersji i wątpliwości, jednak Dowódca Jednostki płk dypl. Andrzej Skoracki wraz z Prezes Fundacji na Rzecz Tradycji Jazdy Polskiej Panią mgr Karolą Skowrońską przekonywali ówczesne władze wojskowe do słuszności zjazdu. Obok spraw organizacyjnych pojawiła się koncepcja budowy nowej Sali Tradycji JW1109 oraz szeroko zakrojonych prac remontowych na terenie jednostki. W wyniku tych działań przeniesiono do nowego budynku sekcję wychowawczą, klub żołnierski i Salę Tradycji.

Przedwojenne obiekty Centrum Wyszkozenia Kawalerii (obecnie siedziba JW 1109) w Grudziądzu.

Wybrano trzy pomieszczenia na parterze budynku dawnego internatu. Sala miała zostać zaprojektowana od podstaw z podziałem na część współczesną i tzw. kawaleryjską. Powołano zespół złożony z kadry, która posiadała kwalifikacje historyczne, plastyczne oraz organizacyjne. Na czele zespołu stanął pplk Jędrzej Klak. Pracami plastycznymi i historycznymi zajął się pplk Antoni Walczak z Pomorskiego Okręgu Wojskowego. Po wykonaniu tzw. kwerendy historycznej dotyczącej

obu sal przystąpiono do pracy.

Zabudowa obu sal składała się z modułów wykonanych z płyt piłśniowych utwardzanych. Na każdej sali dookoła zabudowano cokół, nad którym podwieszano plansze. Plansze posiadają kapsułki, w których umieszczono opisy historyczne i nazwy pułków. Kapsułki podzielone są dodatkowo fotografiami. Takie rozwiązanie ułatwiało ewentualne prace konserwacyjne, lub zmiany opisu. Nad planszami zabudowano koronę w postaci skrzyni, na której umieszczono w części współczesnej proporce z emblematami rodzajów wojsk, a w części kawaleryjskiej umieszczono proporce 42 pułków kawalerii II RP.

Pomiędzy częścią współczesną, a kawaleryjską znajduje się tzw. przedsionek, który historycznie łączył dwie części – było to miejsce, gdzie umieszczano zdjęcia, ryngrafy i powiększenia barwne oraz przyjmowano gości.

Cześć Kawaleryjska

Pomieszczenie jest do dziś (2016 r.) zabudowane modułami podzielonymi na kilka części. I tak wchodząc po lewej stronie na planszach znajdują się opisy w kapsułkach dotyczące idei powstania kawalerii i szkolnictwa kawalerii w II RP, metody szkolenia, krótkie rysy historyczne dotyczące czterech komendantów Obozu Szkolnego Kawalerii i CWK.

Na ścianie wschodniej (na wprost od wejścia) znajdują się plansze z kapsułkami, w których umieszczono historię 42 pułków kawalerii, stopień imię i nazwisko ostatnich dowódców, odznaki pułków i kolor proporca. Na ścianie południowej

umieszczono panoramiczne zdjęcie 8 Pułku Strzelców Konnych z Chelмна, a nad zdjęciem duży napis wykonany w technice metaloplastyki Centrum Wyszkołenia Kawalerii. Na ścianie zachodniej „zamykającej” pomieszczenie umieszczono historię działań kawalerii w czasie II Wojny światowej z naciskiem na wątek ppłk Henryka Dobrzańskiego (mjr „Hubal”) oraz rys historyczny Kawalerii Ludowej.

Na środku pomieszczenia na podestach umieszczono eksponaty wypożyczone z grudziądzkiego muzeum – rząd koński, buty na „szklance” oraz broń białą. W gablotach obok broni białej znajdują się pamiątki przekazane przez rodziny kawaleryjskie, są to zdjęcia, notatki, zeszyty, publikacje oraz świadectwa ukończenia szkoły.

Część Współczesna

Podobnie jak w części kawaleryjskiej opisy na planszach umieszczono w kapsułkach. I tak od lewej na pierwszej planszy znajdowała się informacja o największych bitwach stoczonych przez Polaków. Był to przekrój związany z historią Polskiego Oręża. Dalej znajdowała się historia powstania JW 1109, informacje o codziennej służbie stanu osobowego JW 1109, informacje o odznaczeniach jednostki przez wyższych przełożonych, a na ostatniej umieszczono zdjęcia wszystkich dowódców jednostki z krótką informacją o latach służby.

Na czołowej ścianie umieszczono dwa panoramiczne zdjęcia przedstawiające Wartę Honorową przed Grobem Nieznanego Żołnierza i żołnierzy w czasie rozwijania sprzętu Walki Elektronicznej na poligonie. Na ścianie po prawej stronie umieszczono zbiór zdjęć i opisów dotyczących ćwiczeń, misji ONZ oraz przodowników pracy (cywilni pracownicy wojska).

Na podestach na środku umieszczono gipsowe powiększenia medali, które otrzymała jednostka, elementy sprzętu łączności, mundury z misji ONZ oraz pamiątkowe zdjęcia. Na środku umieszczono kronikę jednostki. W przedsionku ustawiono stolik z księgą dla gości.

Cała sala i jej wybrane elementy podświetlono lampami punktowymi oraz światłem ogólnym sufitowym. Nad wejściem umieszczono napis Sala Tradycji, który był wykonany w technice metaloplastyki.

Od początku funkcjonowania jeden z oficerów sekcji wychowawczej pełnił rolę kustosa sali oraz przewodnika. Należy dodać że wszystkie prace opisów, rysunków, odznak były wykonywane ręcznie przez plastyków pod kierownictwem płk Antoniego Walczaka.

W takim stanie sala tradycji przetrwała do 1996 roku, kiedy do Grudziądza przedyslokowano batalion rozpoznania radiowego z Koszalina. Batalion koszaliński fizycznie przestał istnieć, jednak rozkazem dowódcy jednostki kazano wstawić opis dotyczący tej jednostki. Autorem planszy był plut. Maciej Wiśniewski.

W 1997 roku nastąpiły dwie ważne zmiany w jednostce. Wyznaczono nowego dowódcę oraz jednostka otrzymała nowy sztandar. Te dwa fakty opisano na

dwóch planszach w części współczesnej usuwając plansze związane z ćwiczeniami poligonowymi. W sekcji wychowawczej również pojawiała się nowa kadra, pasjonująca się historią kawalerii i historią jednostki. Mjr Włodzimierz Bałaszczuk i mjr Adam Dybikowski dbali o metodyczne wykorzystanie Sali Tradycji. Taki obraz nie trwał jednak długo. W skutek dość intensywnych zmian kadrowych Sala Tradycji od 1998 do 2000 roku była bez formalnego opiekuna. Sekcja wychowawcza została wchłonięta przez komórkę S1. Tylko dzięki zaangażowaniu st. chor. Piotra Ziemskiego i st. sierż. Maciej Wiśniewskiego, którzy pozostali jako jedyni ze starej struktury, rozpoczęto starania o remont części kawaleryjskiej, a w drugiej fazie remont części współczesnej. Obie sale nie przystawały wyglądem do zbliżającego się wówczas XXI wieku. Po za tym, na każdym zjeździe absolwentów CWK obaj panowie, a szczególnie historyk z zamilowania i przewodnik st. sierż. Maciej Wiśniewski dowiadywali się nowych faktów. Te często weryfikowały informacje na planszach. Stało się jasne, że remont i ponowna kwerenda historyczna jest konieczna.

W 1999 roku w części kawaleryjskiej zlikwidowano cokół, a w jego miejsce wstawiono gabloty, w których umieszczono najcenniejsze eksponaty w tym broń białą wypożyczoną z muzeum. Był to sygnał do dalszego działania dla st. chor. Piotra Ziemskiego i st. sierż. Maciej Wiśniewskiego, którzy nadal nieformalnie opiekowali się Salą Tradycji. Radość z planowanych prac jednak szybko ustąpiła, bowiem budżet ciągle nie uwzględniał dalszych zaplanowanych prac. Tymczasem historia toczyła się z rozmachem – jednostka od kilku lat nie była pułkiem, po zmianach stała się samodzielnym batalionem, w 2006 roku otrzymała patrona – komendanta CWK generała Zygmunta Podhorskiego. W ciągu dwóch wieczorów trzeba było wykonać planszę opisującą barwną postać patrona oraz przygotować wizytę wnuczek patrona. Zadania wykonania tzw. plomby w sali podjął się st. sierż. Maciej Wiśniewski. Do tego celu wykorzystał dwie plansze likwidując zdjęcia przodowników pracy.

W tym samym roku do jednostki wpłynął telefonogram informujący o zlikwidowaniu w salach tradycji tzw. niechlubnych symboli WP. Przełożeni nakazali likwidację m.in. urny z grudami ziemi z pól bitewnych Lenino. Zdecydowany opór st. sierż. Maciej Wiśniewskiego uratował wiele pamiątek w tym symbol walki, często chłopca, szarego człowieka, zwykłego żołnierza na wchodzie. Dodatkowo w porozumieniu z Panią Karolą Skowrońską do Sali trafiła druga urna – z grudami ziemi z Monte Cassino. Ideą, którą się kierował st. sierż. Wiśniewski było pokazanie, że żołnierz wykonuje tylko rozkazy, ba... Polacy zawsze walczyli o swoją Ojczyznę i nie zawsze pod swoimi sztandarami, za co płacili własną krwią.

W 2006 roku jednostka otrzymała patrona i oznakę rozpoznawczą w dwóch wersjach z proporcem na beret oraz zatwierdzono odznakę pamiątkową, którą nieformalnie używano od 1993 roku. Jednostka ponadto w nazwie otrzymała „grudziadzi”, co jednoznacznie identyfikuje ją do dziś.

W 2007 roku pojawiły się środki finansowe na remont Sali Tradycji. Jednak i w tym momencie wśród st. chor. Piotra Ziemskiego i st. sierż. Macieja Wiśniewskiego radość nie trwała długo. Pieniądze przyznano w grudniu 2007 roku i w zgodzie z przepisami trzeba było prace zakończyć do końca miesiąca, ponadto pieniądze przyznano tylko na część współczesną. Pracą administracyjno finansową zajął się st. chor. Piotr Ziemski, natomiast kwerendą historyczną, projektowaniem, dobo-rem eksponatów i opisami st. sierż. Maciej Wiśniewski. W efekcie bardzo ciężkiej pracy środki zostały wydane zgodnie z oczekiwaniem przełożonych i zawiłymi przepisami, natomiast prace budowlane trwały od stycznia do maja 2008 r. Takie rozwiązanie obaj panowie uzasadnili w meldunkach, iż ogrom prac i ilość wątków historycznych wymagają rzetelnego podejścia do projektu i wykonania, co i tak – patrząc na czas – ograniczało możliwości w zakresie konstrukcyjnym i historycznym.

W ramach generalnego remontu wykonano szereg prac nie tylko związanych z wyglądem pomieszczenia, zmieniono również oświetlenie i definitywnie podzielono Salę Tradycji na dwie części.

SALA TRADYCJI JW 1109

Ściana lewa składa się z następujących plansz:

1 i 2 DZIEJE OREŹZA WOJSKA POLSKIEGO X-XXI WIEK

- zawiera zdjęcia reprodukcje najsłynniejszych i największych bitew i kampanii z udziałem Polaków. Dodatkowo zostaną zamieszczone zdjęcia reprodukcje najwybitniejszych polskich dowódców (Bolesław Chrobry, Władysław Jagiello, Jan Tarnowski, Stefan Batory, Stanisław Żółkiewicz, Jan III Sobieski, Tadeusz Kościuszko, Kazimierz Puławski, Józef Piłsudski, Władysław Sikorki, Tadeusz Kutrzeba, Franciszek Kleeberg, Stanisław Maczek, Władysław Anders) – format zdjęć A5. W gablocie urna z ziemią spod Lenino i urna z ziemią spod Monte Cassino.

3. WOJSKA LĄDOWE

- zawiera krótkie zwięzłe opisy związane z historia Wojsk Lądowych jako rodzaju sił zbrojnych w tym Rozpoznania i Walki Elektronicznej.

4 i 5. HISTORIA JW 1109

- przedstawia genezę powstania jednostek radioelektronicznych,
- opis powstania JW1109 (struktura ogólna, podległość, udział w ćwiczeniach UW, najważniejsze wydarzenia do 1970 roku),
- dzieje i historia JW 1109 po 1970 roku (forma opisu, zdjęcia A4), przeniesienie jednostki do Grudziądza, odznaki pamiątkowe, pierwsze zjazdy kawalerzystów II RP, nasi goście.

6. DOWÓDCY JW1109

- zdjęcia A4 dowódców jednostki.

Poniżej plansz znajdują się gabloty, pod planszą nr 2,3,4,5, są szafy przeszklone, w których znajdują się puchary, dyplomy i listy okolicznościowe. Pod wszystkimi planszami znajdują się szuflady na eksponaty.

OPIS ŚCIANY CZOŁOWEJ

Ściana czołowa po lewej i prawej stronie posiada narożniki oszklone matowymi szybami. Na prawym narożniku na szybie naniesione są:

- Orzeł i odznaka Dowództwa Wojsk Lądowych.

Na lewym narożniku na szybie naniesione są:

- Odznaka pamiątkowa JW1109, poniżej herb Miasta Grudziądz,

Ściana pomiędzy narożnikami jest zakryta zdjęciem (druk wielkoformatowy) przedstawiającym pomnik żołnierza polskiego na Rynku w Grudziądzu (symbolizować ma przywiązanie jednostki do miasta). Poniżej zabudowa z parapetem i miejsce na kroniki.

OPIS ŚCIANY PRAWEJ

1. NASZ PATRON

- zawiera zdjęcie gen. Zygmunta Podhorskiego „ZAZA” oraz życiorys.

2. WRĘCZENIE SZTANDARU

- zawiera zdjęcia formatu A5 relacjonujące wręczenie sztandaru JW1109 na Rynku w Grudziądzu. Pod zdjęciami opisy tego historycznego wydarzenia, oraz dokumenty i życzenia.

3. GARNIZON GRUDZIĄDZ

- historia miasta i Garnizonu Grudziądz – 1920-2000 r. Forma opisu i zdjęć formatu A5.

4. OZNAKA ROZPOZNAWCZA JW1109

- historia nadania oznaki rozpoznawczej, opisy, nadanie odznaki pamiątkowej.

5. JW1109 NA ĆWICZENIACH

- fotorelacje z życia jednostki (szkolenie, poligony, zadania bieżące). Zdjęcia formatu A5, krótkie opisy.

6. JW1109 NA MISJACH

- fotorelacje z udziału żołnierzy JW1109 na misjach ONZ i NATO. Krótkie opisy i lista żołnierzy biorących udział w misjach.

Poniżej plansz znajdują się gabloty, pod planszą nr 2, 3, 4, 5, są szafy przeszklone, w których znajdują się puchary, dyplomy i listy okolicznościowe. Pod wszystkimi planszami znajdują się szuflady na eksponaty.

Wszystkie ściany i narożniki posiadają „koronę” w postaci zabudowy skrzynkowej. Zabudowa ta podkreśla doniosłość i powagę Sali Tradycji, oraz zdobi salę. Na „koronie” w części czołowej nad panoramicznym zdjęciem Pomnika Żołnierza Polskiego napis niebieski „8 GRUDZIADZKI BATALION WALKI Radioelektronicznej im. Gen. Zygmunta Podhorskiego”.

Po zakończeniu prac 4 maja część współczesna była gotowa. Tymczasem do jednostki wpłynęło pismo Ministra Obrony Narodowej określające układ plansz i ściany czołowej w każdej Sali Tradycji. Na szczęście dla projektanta po prawej znajdowały się wszystkie atrybuty historyczne JW 1109 – patron, sztandar, odznaki i oznaki. Wykonano dodatkowo na koronie dwa szerokie pasy z pleksiglasu biało czerwone z centralnie umieszczonym godłem państwowym. Oficjalnie ścianą czołową była ze zdjęciem pomnika Żołnierza Polskiego, a na czas kontroli pokazywano ścianę boczną spełniająca zapisy ustawowe ministra.

W przedsionku swoje miejsce znalazły flagi Polski, NATO i Unii Europejskiej, portrety komendantów CWK i akwarele z postaciami kawalerzystów pędzla płk. Antoniego Walczaka.

Do dziś nadal nie wykonano remontu części kawaleryjskiej. W 2015 roku w skutek drgań budynku oderwała się korona z flagą i godłem w części współczesnej. Nadal nie umieszczono informacji o koszalińskim batalionie, kompaniach rozpoznania z Hrubieszowa, historii bohaterskiej śmierci plut. Kulczyńskiego. Częste zmiany kadrowe powodują, iż na stanowiska sekcji wychowawczej przychodzą ludzie z tzw. przypadku, bez świadomości historycznej. Dodatkowo proza codziennej służby jak to bywało wcześniej, zniechęca do podejmowania działań, które z punktu armii nie są najważniejsze. Pozostaje mieć nadzieję, że miejsce to – bardzo ważne nie tylko dla jednostki, ale i mieszkańców miasta – trafi pod właściwą opiekę, a część kawaleryjska doczeka się gruntownego remontu.

Najważniejsze osoby, które odwiedziły Salę Tradycji 8 Batalionu Walki Radioelektronicznej im. Gen. Bryg. Zygmunta Podhorskiego: Prezydent na uchodźctwie Ryszard Kaczorowski, przełożeni jednostki z ramienia Sztabu Generalnego WP, Pomorskiego Okręgu Wojskowego, 1 Korpusu Zmechanizowanego, P1 (COMSEC), przedstawiciele armii UW i po 1999 r. NATO, Ministrowie Obrony Narodowej, a wśród nich min. Bronisław Komorowski i Bogdan Klich, kawalerzyści i ich rodziny, w tym wnuczki patrona jednostki Jolanta Parol, Anna Bobińska Suzuki, Maja Suchzitz, reżyser Andrzej Wajda, generał Stanisław Komornicki „Nałęcz” – kanclerz kapituły orderu Virtuti Militari, generał brygady Michał Gutowski – 1 Dywizja Pancerna w Normandii

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.